

Mit tudott és mit tehetett?

Dr. Sajti Enikő szegedi történész szerint ma már az 1944-es délvidéki megtorlásokról sok szó esik az anyaországban is

Oromhegyesen a Vajdasági Magyar Helytörténeti Társaság szervezésében az 1944/45-ös kivégzésekről tanácskoztak. Az összejövetelen a téma kutatói előadásokat tartottak kutatási eredményeikről. Az előadók között volt dr. Sajti Enikő is, aki körülbelül, hat éve foglalkozik a délvidéki megtorlásokkal. A beszélgetést a tanácskozás után készítettük.

■ Hogyan kezdett el délvidéki eseményeket kutatni?

– Történészként ifjúságom hajnalán az egykori főnököm azt ajánlotta, foglalkozzam a Délvidékkel, hiszen a visszacsatolások története politikai értelemben sokáig tilva volt. A '70-es évek elején, amikor kezdtem a pályámat, ezek a tiltások már nem voltak olyan komolyak, így a hetvenes évek végétől elkezdtem foglalkozni a Délvidék Magyarországhoz csatolásával, tehát az 1941 és 1944 közötti időszakokkal. Ezt közébe tettem a nyolcvanas években, de ez csak a magyar kormány politikájára vonatkozott. Ezután időben visszakanyarodtam az 1918 előtti korszakba, és azt néztem meg, hogy amikor megtörtént a Délvidék Jugoszláviához csatolása, milyen lett a magyar kisebbség sorsa. Majd megint ugrottam egyet kronológiailag, és mivel Magyarországon megváltozott a politikai légkör, elkezdtem kutatni a '44 őszé és '48 közötti időszakot. A '44 utáni korszakkal 5–6 éve foglalkozom.

■ Milyen dokumentumok állnak egy szegedi kutató rendelkezésére?

– Egy szegedi kutató elsősorban a budapesti Magyar Országos Levéltárban kutakodhat, de kutattam három hónapot Sremska Mitrovicán meg Zágrábban is a levéltárban. Belgrádban könyvtári folyóiratokból, sajtóanyagból informálódtam. Én magam a visszaemlékezéseket, mint forrásokat nem használtam, mert az nagyon sok idő igénybe vevő dolog.

■ Magyarországon a délvidéki megtorlásokról voltak-e hírek?

– Nem szabad elfelejteni, hogy Magyarország háborúban állt, és tulajdonképpen a partizánok ellenfele volt. Ebben az időszakban nem létezett kapcsolat a két ország között. Ami hírek átjuttek, azokat a menekültek hozták. Ők mesélték, hogy kiüzték őket, hogy megölték a családtagjaikat.

Miután Magyarország nem volt elismert ország, nem volt hivatalos képviselése, a magyar kormány nem volt hivatalosan nem volt tudomása a délvidéki megtorlásokról. Nem volt hol tiltakoznia sem, hiszen nem volt magyar külképviselet.

Talán az egyház volt az, amin keresztül bejötték a hírek, és eljutottak a katolikus egyház fejéhez, aki aztán eljuttatta őket az ideiglenes debreceni kormányhoz. Nagyon érdekes, hogy az összeomló magyar közigazgatás azt is jelenti, hogy jórészt

megszűnik a magyar határvédelem, és olyan iratokat is találunk, melyek arról tanúskodnak, hogy a partizánok szabadon átjárkálnak a magyar határon, és olyan konfliktusokról is olvashatunk, hogy a magyar honvédség és a partizán fegyveres erők majdnem lönek egymásra. Ezek ilyen zűrzavaros, részben anarchisztikus időszakok, amikor a hírek informálisak, sokszor leellenőrizhetetlenek, és ez az időszak, amikor a jugoszláv partizánoknak Magyarországgal szemben a bajai háromszög kapcsolatán határköveteléseik is vannak.

■ A korabeli magyar kormány tudott-e a délvidéki megtorlásokról, és tehetett volna-e valamit ellene?

– Tudott róla, főleg a menekültek révén, tehát az informális csatornák működtek. Az általam megtalált legelső ilyen hír egy horvátországi egyszerű parasztszönyve levele volt. Ezt a levelet Nagy Iván, a két világháború közötti délvidéki képviselő a magyar kormányhoz azzal a megjegyzéssel küldte el, hogy szíveskedjen tiltakozni hagyományos külpolitikai csatornákon keresztül a megfelelő helyeken. A levelemben az állt, hogy '44 nyarán a partizánok

bementek egy faluba, összeszedték a gazdákat, a lovakat, majd visszahúzódtak az erdőbe. Ez egy muraközi jelentés volt. 1941 nyaratól már nagyon képlekeny volt a magyar közigazgatás délvidéki fennhatósága. Miután Magyarország nem volt elismert ország, nem volt hivatalos képviselése, a magyar kormánynak hivatalosan nem volt tudomása a délvidéki megtorlásokról. Nem volt hol tiltakoznia sem, hiszen nem volt magyar külképviselet. A konszolidált külpolitikai eszközökkel a korabeli Magyarország nem rendelkezett. Ez az egyik oka annak, hogy mint kormány nem emelte fel a szavát még azokon a helyeken sem, ahol ezt esetleg meglehetne volna, pl. a Szövetségi Ellenőrző Bizottságban (a Magyarországot megszállva tartó szovjet hadsereg és a nyugati hatalmak ellenőrző bizottsága). A magyar külpolitika érdekei azt diktálták, hogy ne is emelje fel a szavát, ugyanis a formálódó magyar külpolitika bármilyen paradoxon is, de csak a Tito-féle kormányban bízhatott, hogy támaszul szolgál a csehszlovákiai iszonyatok

Ha ma valaki ebben a kérdésben nem tájékozott, nem azért van, mert ez tiltott téma, esetleg a történészek nem teszik a dolgukat, vagy a tudománynépszerűsítő szakirodalom nem mer hozzányúlni, hanem azért, mert a közvélemény lusta, és nem olvassa el

nagy erejű kitélepítésekkel szemben, vagyis hogy Tito esetleg valamilyen módon jobb belátásra bírja a prágai kormányt. Tehát a Tito-féle kormány jóindulatára ebből a szempontból nagy szüksége volt a magyar kormánynak, ezért nem tiltakozott, bár tudtunk informális tudása a kivégzésekről.

Dr. Sajti Enikő történész

Horváth Ágnes

■ A mai magyarországi közvélemény mit tud a délvidéki megtorlásokról?

– A közvélemény rendkívül rétegzett valami. Sokan azt nem tudják, hogy március 15-én mit ünnepelünk. Az biztos, hogy a magyarországi sajtótörténetírás nagyon sokat tett. Most készül pl. a szakma nagy becsben tartott Limes című folyóiratának egy olyan száma, mely egészében a Délvidékkel foglalkozik, a '41-es odacsatolástól a '44-es partizán bevonulásig. Az egyik legolvasottabb tudománynépszerűsítő történelmi folyóiratnak, a Rubikonnak a nyáron volt egy délvidéki megtorlással kapcsolatos száma, melyben **Matuska Márton**, **Forró Lajos** és én is publikáltam. Ilyen értelemben nem veszi körül hallgatás a témát. Hogy a közvélemény veszi-e a fáradságot, és elolvassa-e, azt nem tudom. Bizonyos körök igen, sőt politikai és nemzeti kérdést is csinálnak abból, hogy 20 vagy 40 ezer volt a kivégzettek száma. Ha ma valaki ebben a kérdésben nem tájékozott, nem azért van, mert ez tiltott téma, esetleg a történészek nem teszik a dolgukat, vagy a tudománynépszerűsítő szakirodalom nem mer hozzányúlni, hanem azért, mert a közvélemény lusta, és nem olvassa el.

■ HORVÁTH ÁGNES